

Jaarverslag 2023 (september) – 2024 (augustus)

Bijzondere leerstoel

‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid,
met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit’

ingesteld door het

KSGV Kenniscentrum voor Levensbeschouwing en Geestelijke Volksgezondheid

aan de

Faculteit Theologie en Religiewetenschappen

KU Leuven

Vooraf

Het KSGV – kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, is een studievereniging die zich richt op de relatie tussen levensbeschouwing en geestelijke gezondheid. Een belangrijk streven van het KSGV is het bevorderen van een geestelijk gezonde omgang met levensbeschouwing en zingeving. Het KSGV wil deze doelstelling realiseren door studiebijeenkomsten, publicaties, onderzoek, deskundigheidsbevordering, en door het instellen en in stand houden van bijzondere leerstoelen. Het KSGV onderneemt zijn activiteiten vanuit een christelijke inspiratie.

De bijzondere leerstoel ‘Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit’ is sinds 1 september 2021 verlengd en wordt sindsdien in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Piet Verhagen. De benoeming geldt voor 5 jaar. De bijzondere leerstoel is gesitueerd binnen de onderzoekseenheid pastorale en empirische theologie.

Dit bijzonder gasthoogleraarschap wordt door Verhagen gecombineerd met zijn functie als psychiater-psychotherapeut en teamleider bij GGz Centraal Amersfoort/Harderwijk. GGz Centraal faciliteert op deze wijze de instandhouding van de bijzondere leerstoel.

De bijzondere leerstoel werd sinds 1 oktober 2016 in een omvang van 0.2 fte bezet door dr. Herman Westerink.

De Commissie van Toezicht rond de bijzondere leerstoel is samengesteld uit de volgende leden: prof. dr. Marinus van Uden (KSGV, voorzitter), prof. dr. Herman Westerink (KSGV), prof. dr. Jos Pieper (KSGV), prof. dr. Bénédicte Lemmelijn (KU Leuven, decaan), prof. dr. Anna Vandenhoeck (KU Leuven, voorzitter van het Academisch Centrum voor Praktische Theologie) en prof. dr. Hans Geybels (KU Leuven, coördinator van de Onderzoekseenheid Pastoraaltheologie en Empirische Theologie).

Ter verwezenlijking van de doelstelling van het KSGV heeft de leerstoelhouder de onderstaande activiteiten in het verslagjaar verricht.

A. Onderzoeksactiviteiten

Het vakgebied van de bijzonder gasthoogleraar omvat “Levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid, met bijzondere aandacht voor psychiatrie en spiritualiteit”. De vraag naar de relatie tussen levensbeschouwing, en meer in het bijzonder religie en spiritualiteit, en gezondheid en psychopathologie speelt een nog altijd ondergewaardeerde rol in de theorievorming en de praktijk van de geestelijke gezondheidszorg. In het verleden is met name in de psychoanalyse op een fundamentele en tegelijk ambigue wijze aandacht besteed aan deze thematiek. Maar dat speelt in de reguliere geestelijke gezondheidszorg nauwelijks nog een rol. In het verleden heeft de aandacht in de psychiatrie voor religie en spiritualiteit dikwijls geleid tot een pathologisering van religieuze fenomenen en vormen van spiritualiteit en mystiek. Daarin valt ondertussen wel een kentering waar te nemen. Sterker, er lijkt vanuit verschillende invalshoeken een positievere aandacht voor religie, spiritualiteit en zingeving te groeien, mede onder invloed van positieve psychologie, positieve gezondheid en de herstellbeweging. Daarmee verschuift het accent, zeker in de Nederlandse context, steeds meer naar zingeving. Wetenschappelijk gezien en met name ook binnen de context van de praktische theologie van de faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven komt het begrip ‘lived religion’ naar voren. Daarmee worden oude grenskwesties, wat wel en niet religie of spiritualiteit is, in zekere mate ter zijde geschoven als minder relevant, om aan de enorme, geïndividualiseerde variëteit recht te kunnen doen.

De leerstoelhouder werd eerder al gevraagd om na te gaan of er een werkgroep te vormen zou zijn die zich bezig zou kunnen houden met trauma en agressie, vanuit het perspectief van geestelijke gezondheid en praktische theologie. In eerste instantie was de vraag vooral gericht op een interdisciplinaire aanpak, maar aandachtspunten zouden zeker ook zijn traumatische ervaringen die studenten delen. Voor de invulling van de leerstoel is dit project niet onbelangrijk, daar het hier gaat om een thema dat in directe relatie staat tot de problematiek van geestelijke gezondheid, vragen rond pathologie en normaliteit en de vraag naar de relatie tussen psyche en religie, spiritualiteit en zingeving. Door persoonlijke omstandigheden van de leerstoelhouder kon aan dit verzoek nog geen gehoor gegeven worden.

B. Promotiebegeleidingen

De leerstoelhouder is als tweede promotor betrokken bij het onderzoek *In the hands of an angry God? God representations, personality functioning, and change in personality disorder psychotherapy*, door N. van der Velde, VU Amsterdam, eerste promotor prof. dr. H. Schaap, (verwachte einddatum mei 2025).

C. Onderwijsactiviteiten

In het kader van de leerstoel werden in het eerste semester van het studiejaar 2023-2024 zes in een reeks van twaalf colleges verzorgd binnen de research-MA ‘Theory of Lived Religion’; vormgegeven samen met prof. dr. Annemie Dillen aan de Faculteit Theologie en Religiewetenschappen te Leuven. In de twaalf colleges stond het concept Lived Religion centraal, zowel conceptueel in relatie tot concepten als religie en spiritualiteit als ook in termen van empirisch onderzoek in de vorm van (n)ethnografisch onderzoek en grounded theory (dit deel werd gedoceerd door collega Dillen), als ook in relatie tot godsdienstpsychologische perspectieven (o.a. James/Troeltsch, Freud, Vergote, Rizzuto, hechting, ‘meaning’, ‘flourishing’), gedoceerd door de leerstoelhouder.

In het tweede semester werden tien in een reeks van twaalf colleges verzorgd ‘Introduction Psychology of Religion’, voor BA studenten uit verschillende faculteiten. Twee colleges werden op uitnodiging verzorgd door gastdocenten. Aandacht werd gegeven aan de concepten, aan de geschiedenis, vooral de negentiende eeuw, van de godsdienstpsychologie, aan psychoanalytische theorievorming, aan Cognitive Science of Religion, aan hechting, aan coping, aan geestelijke gezondheid, en aan vergeving.

De leerstoelhouder heeft in Leuven een aantal scriptiestudenten (BA en MA) begeleid/beoordeeld.

D. Participatie in de wetenschappelijke-professionele infrastructuur

- Coördinator van het platform religie, spiritualiteit en zingeving van de NVvP (Ned. Vereniging voor Psychiatrie, tevens lid van de NVvP).
- Sinds 1 januari 2022 voorzitter van WPGZ (werkgroep pastoraat en gezondheidszorg) van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN).

- Lid van de Raad van Advies van het KSGV (Kenniscentrum voor levensbeschouwing en geestelijke volksgezondheid) en lid van de KSGV-netwerkgroep Vlaanderen.
- Lid van de Editorial Board van *Mental Health, Religion and Culture*, London.
- Lid van de Editorial Board van *Psychiatry*, Moscow.
- Deelname aan LIRAM (Interdisciplinary Center Lived Religion and Meaning).
- Lid van the Ecumenical Global Health Partners, World Council of Churches (WCC).
- Lid van World Psychiatric Association (WPA) Section on Religion, Spirituality, and Psychiatry (tevens erelid)
- Lid van de American Psychiatric Association (APA, International Fellow) Caucus on Religion, Spirituality, and Psychiatry
- Lid van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten (CVPPP; tevens erelid).
- Lid van de Nederlandse vereniging voor groepsdynamica en groepspsychotherapie (NVGP; tevens supervisor, tevens lid van verdienste, juni 2023).
- Lid van de adviesraad Spirit Nederland (met dr. H. Schaap en dr. A. Braam); het betreft de doorontwikkeling, toepassing en onderzoek van de van oorsprong Amerikaanse interventie *Spirit* in de acute zorg in de Nederlandse GGz context.

Oskar Pfister Award 2024

Begin november 2023 ontving de leerstoelhouder bericht dat hem door de American Psychiatric Association (APA) en APA Foundation de Oskar Pfister Award 2024 werd toegekend wegens ‘outstanding contributions in the field of psychiatry and religion’. De Pfister prijs werd in 1983 ingesteld door de APA en de Association of Mental Health Clergy (tegenwoordig de Association of Professional Chaplains). Naast een plaquette en een geldbedrag bestaat de prijs uit de Award lecture, uit te spreken tijdens de Annual meeting van de APA. De lezing vond plaats op 4 mei in New York, getiteld ‘Exploring, Connecting, Reframing Narratives: The Religiosity Gap Revisited’. In aansluiting aan deze gebeurtenis werd in het tijdschrift *Psyche & Geloof*, uitgave van de Christelijke Vereniging voor Psychiaters, Psychologen en Psychotherapeuten (CVPPP), uitgebreid aandacht besteed aan

deze prijsuitreiking met artikelen van de winnaar en reflecties van collegae op diens werk (*Psyche & Geloof* 35[2]).

In aansluiting aan deze gebeurtenis is de leerstoelhouder een onderzoek begonnen naar de Pfister Award lectures door de jaren heen (er is geen archief) met de bedoeling lezingen die daarvoor in aanmerking komen op enigerlei wijze toegankelijk te maken.

Lezingen (wetenschappelijk, internationaal)

- 2023, 7 september, 'De generieke module zingeving in de psychische hulpverlening: een etnografische benadering als vervolg?', Studiebijeenkomst De generieke module over zingeving in de psychische hulpverlening: 'Flower Power', research of allebei?; georganiseerd door het KSGV, Utrecht

- 2023, 6 oktober, Respons op de publiekslezing van Esther van Fenema, psychiater, getiteld 'Verdragen en verbinden'; georganiseerd door het KennisInstituut Christelijke GGZ (KICG), Zeist

- 2023, 17 november, Workshop groepsdynamica, Congres De therapie tornado. Oude en nieuwe psychotherapieën; NVvP Jong, Deventer

- 2023, 24 november, Spiritualiteit (?) bij de EPA doelgroep; studiedag Transculturele psychiatrie en EPA. De vele gezichten in de psychiatrie; georganiseerd door de Afdeling Transculturele psychiatrie, NVvP, Utrecht

- 2023, 7 december, Workshop pastoraat/gespreksvoering/reflectie; georganiseerd door Up-a-tree, training voor ambtsdragers en kerkenraden, Elspeet.

- 2024, 9 april, Zingeving en (ziels)verwante termen, symposium Psychiatrie en religie: Levensbeschouwelijke diversiteit in de GGZ, Voorjaarscongres NVvP, Maastricht

- 2024, 4 May, Pfister Award lecture 'Exploring, Connecting, Reframing Narratives: The Religiosity Gap Revisited', APA Annual Meeting, New York (US)

Deelname aan congressen, studiedagen, expertmeetings, uitwisselingen

Voorjaarscongres Nederlandse Vereniging voor Psychiatrie, 10-12 April 2024, Maastricht.
American Psychiatric Association Annual Meeting, 4-8 May 2024, New York, US.

E. *Publicaties 2023-2024*

Verhagen, P.J. (2023). 'Health promoting churches.' Editorial. *Psyche and Spirit: connection psychiatry and spirituality. Newsletter of the WPA Section on Religion and Spirituality in Psychiatry* (Peter J. Verhagen & Alan Fung, eds.). Special Issue for World Mental Health Day, 10 Oktober 2023.

Verhagen, P.J. (Guest Ed.) (2023). Religion, Spirituality and Psychotherapy. *Religions* [Special Issue]; 3 papers published, 1 paper under review, 1 paper in preparation. [Religions | Special Issue: Religion, Spirituality and Psychotherapy](#)

Van Nieuw Amerongen, J.C., Ouwehand, E., De Graaf, N., Van Parijs, L., Schaap-Jonker, H., Braam, A.W., Verhagen, P.J., Rosmarin, D.H. & Van den Brink, B. (2024). Introduction of Spiritual Psychotherapy for Inpatient, Residential, and Intensive Treatment (SPIRIT) in The Netherlands: Translation and Adaptation of a Psychotherapy Protocol for Mental Health Care. *Religions*, 15(3), 253; <https://doi.org/10.3390/rel15030253> Een vertaling van het artikel getiteld 'De introductie van SPIRIT in Nederland. Vertaling en aanpassing van een protocol voor spirituele psychotherapie in de geestelijke gezondheidszorg', verscheen in *Psyche & Geloof*, 35(2), 87-100.

Verhagen, P.J. (2024). Oskar Pfister Award 2024. Hoe het begon en waar we nu staan. *Psyche & Geloof*, 35(2), 59-67.

Verhagen, P.J. (2024). Pleidooi voor ggz hulpverlening op christelijk grondslag [Historisch artikel]. *Psyche & Geloof*, 35(2), 68-72. (Oorspronkelijke publicatie 1991)

Verhagen, P.J., Van Megen, H.J.G.M., & Braam, A. (red.) (2024) *Handboek psychiatrie en religie. Levensbeschouwelijke diversiteit in de geestelijke gezondheidszorg. Tweede, geheel herziene druk*. Amsterdam: Boom | de Tijdstroom.